

มหานิทานสูตร¹
(คัดเฉพาะตอนที่เกี่ยวข้อง)

[๕๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงชนบท มีนิคมของชาวกรุง นามว่า กัมมาสทัมมะ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายอภิวาท พระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลความ ข้อนีแก่พระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัสจรรย ไม่เคยมีมา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปฏิจสงฆบาท นี้ลิกซึ่ง สุดประมาณ และปรากฏเป็นของลิก ก็แหละถึงจะเป็นเช่นนั้น ก็ยังปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนเป็น ของคั่นัก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ เธออย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ ปฏิจสงฆบาทนี้ ลิกซึ่งสุดประมาณและ ปรากฏเป็นของลิก

ดูกรอานนท์ เพราะไม่รู้จริง เพราะไม่แทงตลอดซึ่งธรรมอันนี้ หมูสัตว์นี้ จึงเกิดเป็นผู้ข่งประคูด้าย ของช่างหูก เกิดเป็นปมประหนึ่งกระจุกด้าย เป็นผู้เกิดมาเหมือนหญ้ามุงกระด้ายและหญ้ายปล้อง จึงไม่ พันอุบาย ทุกคติ วินิบาต สงสาร

ดูกรอานนท์ เมื่อเธอถูกถามว่า ชรามณะ มีสิ่งเป็นปัจจยหรือ

เธอพึงตอบว่า มี

ถ้าเขาถามว่า ชรามณะ มีอะไรเป็นปัจจย

เธอพึงตอบว่า มี ชาติ เป็นปัจจย

เมื่อเธอถูกถามว่า ชาติ มีสิ่งเป็นปัจจยหรือ

เธอพึงตอบว่า มี

ถ้าเขาถามว่า ชาติ มีอะไรเป็นปัจจย

เธอพึงตอบว่า มี ภพ เป็นปัจจย

เมื่อเธอถูกถามว่า ภพ มีสิ่งเป็นปัจจยหรือ

เธอพึงตอบว่า มี

ถ้าเขาถามว่า ภพ มีอะไรเป็นปัจจย

เธอพึงตอบว่า มี อุปาทาน เป็นปัจจย

เมื่อเธอถูกถามว่า อุปาทาน มีสิ่งเป็นปัจจยหรือ

เธอพึงตอบว่า มี

¹ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ สุตตันตปิฎก เล่ม ๖ ทิฆนิกาย มหาวรรค สูตรที่ ๒

ถ้าเขากล่าวว่า อุปาทาน มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี คัมภีร์ เป็นปัจจัย
เมื่อเธอถูกถามว่า คัมภีร์ มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ
เธอจึงตอบว่า มี
ถ้าเขากล่าวว่า คัมภีร์ มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี เวทนา เป็นปัจจัย
เมื่อเธอถูกถามว่า เวทนา มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ
เธอจึงตอบว่า มี
ถ้าเขากล่าวว่า เวทนา มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี ศัสตรา เป็นปัจจัย
เมื่อเธอถูกถามว่า ศัสตรา มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ
เธอจึงตอบว่า มี
ถ้าเขากล่าวว่า ศัสตรา มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี นามรูป เป็นปัจจัย
เมื่อเธอถูกถามว่า นามรูป มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ
เธอจึงตอบว่า มี
ถ้าเขากล่าวว่า นามรูป มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี วิญญาณ เป็นปัจจัย
เมื่อเธอถูกถามว่า วิญญาณ มีสิ่งเป็นปัจจัยหรือ
เธอจึงตอบว่า มี
ถ้าเขากล่าวว่า วิญญาณ มีอะไรเป็นปัจจัย
เธอจึงตอบว่า มี นามรูป เป็นปัจจัย
ดูกรอานนท์ เพราะ นามรูป เป็นปัจจัยดังนี้แล จึงเกิด วิญญาณ
เพราะ วิญญาณ เป็นปัจจัย จึงเกิด นามรูป
เพราะ นามรูป เป็นปัจจัย จึงเกิด ศัสตรา
เพราะ ศัสตรา เป็นปัจจัย จึงเกิด เวทนา
เพราะ เวทนา เป็นปัจจัย จึงเกิด คัมภีร์
เพราะ คัมภีร์ เป็นปัจจัย จึงเกิด อุปาทาน
เพราะ อุปาทาน เป็นปัจจัย จึงเกิด ภพ
เพราะ ภพ เป็นปัจจัย จึงเกิด ชาติ
เพราะ ชาติ เป็นปัจจัย จึงเกิด ชรา มรณะ โสภปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ ห้วงมวณนี้ ข่อมมีด้วยประการฉะนี้

[๕๘]

ดูกรอานนท์ ก็ด้วยประการดังนี้แล คำนี้คือ
เพราะอาศัย เวทนา จึงเกิด คัมภีร์

เพราะอาศัย ค้นหา จึงเกิด การแสวงหา
เพราะอาศัย การแสวงหา จึงเกิด ลาก
เพราะอาศัย ลาก จึงเกิด การตกลงใจ
เพราะอาศัย การตกลงใจ จึงเกิด การรักใคร่พึงใจ
เพราะอาศัย การรักใคร่พึงใจ จึงเกิด การพะวง
เพราะอาศัย การพะวง จึงเกิด ความยึดถือ
เพราะอาศัย ความยึดถือ จึงเกิด ความตระหนี่
เพราะอาศัย ความตระหนี่ จึงเกิด การป้องกัน
เพราะอาศัย การป้องกัน จึงเกิด เรื่องในการป้องกัน ขึ้น

อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมีไฉ่น้อย คือ การถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มีม การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ ข่อมเกิดขึ้น คำนี้ เรากล่าวไว้ด้วยประการ ฉะนี้แล

ดูกรอานนท์ เธอพึงทราบความข้อนี้ โดยปริยายแม้นี้ เหมือนที่เราได้กล่าวว่า เรื่องในการป้องกัน อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมีไฉ่น้อย คือ การถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มีม การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ ข่อมเกิดขึ้น

ดูกรอานนท์ ก็ถ้า การป้องกัน มิได้มีแก่ใคร ๆ ในภพไหน ๆ ทั่วไปทุกแห่งหน เมื่อไม่มี การป้องกัน โดยประการทั้งปวง เพราะหมด การป้องกัน อกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมีไฉ่น้อย คือ การถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มีม การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จ จะพึงเกิดขึ้น ได้บ้างไหม

ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า

เพราะเหตุนี้แหละ อานนท์ เหตุ นิทาน สมุทัย ปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันชั่วช้า ลามกเหล่านี้ คือ การถือไม้ ถือมิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มีม การกล่าวคำ ส่อเสียดและการพูดเท็จ ก็คือ การป้องกันนั่นเอง ... ”

๕. อักคัญญสูตร

ว่าด้วยเรื่องผาณพวาเสฏฐะและภราทวาชะเป็นต้น

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ :-

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ ณ พระวิหารบุพพาราม เป็นปราสาทของนางวิสาขาเมคารมารดา เขตพระนครสาวัตถี. ก็โดยสมัยนั้นแล วาเสฏฐสามเณรกับการทวาชสามเณร เมื่อจำนงความเป็นภิกษุอยู่ ย่อมอบรมในสำนักภิกษุ อยู่อบรมในสำนักภิกษุทั้งหลาย. เช่นวันหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลักเรือน เสด็จลงจากปราสาทแล้ว ทรงจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้ง ในร่มเงาปราสาท. วาเสฏฐสามเณรได้เห็นพระผู้มีพระภาค เสด็จออกจากที่หลักเรือน เสด็จลงจากปราสาทกำลังเสด็จจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ในร่มเงาปราสาทในเวลาเย็น ครั้นแล้วจึงเรียกภราทวาชสามเณรมา พูคว่า ดูภราทวาชชะผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลักเรือนในเวลาเย็น เสด็จลงจากปราสาทจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้งในร่มเงาปราสาท เรามาไปกันเถิด พวกเราเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางที่เราได้ฟังธรรมีกถาเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์บ้างเป็นแม่นมั่น. ส่วนภราทวาชสามเณรรับคำของวาเสฏฐสามเณรแล้ว. ทันใดนั้น วาเสฏฐสามเณรกับภราทวาชสามเณร พวกเราเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วชวนกันเดินตามเสด็จพระองค์ผู้กำลังเสด็จจงกรมอยู่. ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกวาเสฏฐสามเณรมาแล้วตรัสว่า ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชชะ เธอทั้งสองมีชาติเป็นพราหมณ์ มีตระกูลเป็นพราหมณ์ ออกบวชจากตระกูลพราหมณ์. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชชะ พวกพราหมณ์ไม่ดีกว่าเธอทั้งสองบ้างดอกหรือ ?

สามเณรทั้งสองนั้นจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์พากันด่าว่าข้าพระองค์ทั้ง ๒ ด้วยถ้อยคำเหยียดหยามอย่างสมใจ อย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนเลย. พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามต่อไปว่า ก็พวกพราหมณ์พากันด่าว่าเธอทั้งสองด้วยถ้อยคำอันเหยียดหยามอย่างสมใจ อย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนอย่างไรเล่า ? สามเณรทั้งสองกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์พากันว่าอย่างนี้ว่า พราหมณ์พวกเด็วเป็นวรรณะที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอันเลวทราม พราหมณ์พวกเด็วเป็นวรรณะขาว พวกอื่นเป็นวรรณะดำ พราหมณ์พวกเด็ว

บริสุทธฺ์ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธฺ์ไม่ พวกพราหมณ์เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดมาจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหม เจ้าทั้งสองคนมาละวณะที่ประเสริฐที่สุดเสียแล้ว ไปเข้าวรรณะที่เลวทราม คือ พวกสมณะที่ศรัทธาโลน เป็นพวกคฤหบดี เป็นพวกดำ เป็นพวกที่เกิดจากเท้าของพรหม เจ้าทั้งสองคนมาละพวกที่ประเสริฐที่สุดเสียแล้ว ไปเข้าวรรณะเลวทราม คือพวกสมณะที่ศรัทธาโลน เป็นพวกคฤหบดี เป็นพวกดำ เป็นพวกที่เกิดจากเท้าของพรหม ซ่อนนั้นไม่ดี ไม่สมควรเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์พากันดำ่ว่าข้าพระองค์ทั้งสองด้วยถ้อยคำที่เหยียดหยาม อย่างสมใจ อย่างเต็มที่ ไม่มีลดหย่อนเลยอย่างนี้แล พระองค์จึงตรัสว่า ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ พวกพราหมณ์ระลึกถึงเรื่องเก่าของพวกเราไม่ได้ จึงพากันพูดอย่างนี้ พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทราม พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะขาว พวกอื่นเป็นวรรณะดำ พราหมณ์พวกเดียวบริสุทธฺ์ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธฺ์ไม่ พวกพราหมณ์เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดมาจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหมดังนี้ ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ตามที่ปรากฏอยู่แล คือ นางพราหมณ์ทั้งหลายของพวกพราหมณ์ มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกกินนมอยู่บ้าง อันที่จริง พวกพราหมณ์เหล่านั้นก็ล้วนแต่เกิดจากช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งสิ้น พากันอวดอ้างอย่างนี้ว่า พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทราม พราหมณ์พวกเดียวเป็นวรรณะขาว พวกอื่นเป็นวรรณะดำ พราหมณ์พวกเดียวบริสุทธฺ์ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธฺ์ไม่ พวกพราหมณ์เป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดมาจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็นทายาทของพรหม เขาเหล่านั้นกล่าวดูพรหม และพูดเท็จ ก็จะประสบแต่บาปเป็นอันมาก

[๕๒] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ วรรณะเหล่านี้ มีอยู่สี่คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สูทร ก็กษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้ มีปรกติฆ่าสัตว์ มีปรกติกัณฑ์ มีปรกตีประพฤตินิดในกามทั้งหลาย มีปรกตีพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า ละโมภมาก คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการที่กล่าวมานี้แล ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล เป็นธรรมมีโทษ นับว่าเป็นธรรมมีโทษ เป็นธรรมไม่ควรเสพ นับว่าเป็นธรรมไม่ควรเสพ ไม่ควรเป็นอริยธรรม นับว่าไม่ควรเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ มีวิบากดำ วิญญูชนคดีเช่น อกุศลธรรมเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในกัมมัฏฐ์บาง

พระองค์ในโลกนี้. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้พราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ แม้แพศย์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ.

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้ศูทรบางคนในโลกนี้ มีปรกติฆ่าสัตว์ มีปรกติกัถรวพย มีปรกติประพฤตินิคมในกามทั้งหลาย มีปรกติกุศเตจ คุศสูเสียด คุศค้ำหยาบ คุศเพื้อเจื้อ ละโมกมาก คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นผิด. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้แล ธรรมเนียมใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล เป็นธรรมเนียมโทษ นับว่าเป็นธรรมเนียมโทษ เป็นธรรมเนียมไม่ควรเสพ นับว่าเป็นธรรมเนียมไม่ควรเสพ ไม่ควรเป็นอริยธรรม นับว่าไม่ควรเป็นอริยธรรม เป็นธรรมดำ เป็นวิบากดำ วิญญูชนติเตียน ธรรมเนียมเหล่านั้นมีปรากฏอยู่แม้ในศูทรบางคนในโลกนี้.

ตอนว่าด้วยธรรมเนียมอันประเสริฐในโลกทั้งสอง

[๕๓] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ฝ่ายกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤตินิคมในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการคุศเตจ เป็นผู้เว้นขาดจากการคุศสูเสียด เป็นผู้เว้นขาดจากการคุศค้ำหยาบ เป็นผู้เว้นขาดจากการคุศเพื้อเจื้อ ไม่ละโมกมาก ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้แล ธรรมเนียมใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล เป็นธรรมเนียมไม่มีโทษ นับว่าเป็นธรรมเนียมไม่มีโทษ เป็นธรรมเนียมที่ควรเสพ นับว่าเป็นธรรมเนียมที่ควรเสพ ควรเป็นอริยธรรม ควรนับว่าเป็นอริยธรรม เป็นธรรมขาว มีวิบากขาว วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเนียมเหล่านั้นมีปรากฏอยู่แม้ในกษัตริย์บางพระองค์ในโลกนี้. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้พราหมณ์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ แม้แพศย์บางคนในโลกนี้ ฯลฯ แม้ศูทรบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ ไม่ละโมกมาก ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น มีความเห็นชอบ. ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้แล ธรรมเนียมใดที่เป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล เป็นธรรมเนียมไม่มีโทษ นับว่าเป็นธรรมเนียมไม่มีโทษ เป็นธรรมเนียมที่ควรเสพ นับว่าเป็นธรรมเนียมที่ควรเสพ ควรเป็นอริยธรรม นับว่าควรเป็นอริยธรรม เป็นธรรมขาว มีวิบากขาว วิญญูชนสรรเสริญ ธรรมเนียมเหล่านั้นมีปรากฏอยู่แม้ในศูทรบางคนในโลกนี้.

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็เมื่อวาระทั้งสี่เหล่านั้นแล รวมเป็นบุคคลสองจำพวก คือพวกที่ตั้งอยู่ในธรรมดำ วิญญูชนติเตียนจำพวกหนึ่ง พวกที่ตั้งอยู่ในธรรมขาว วิญญูชนสรร-

เสริญจำพวกหนึ่ง เช่นนี้ โฉนพวกพราหมณ์จึงพากันอวดอ้างอยู่อย่างนี้ว่า พราหมณ์พวกเดียว
เป็นวรรณะที่ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลวทราม พวกพราหมณ์เป็นวรรณะขาว พวกอื่นเป็น
วรรณะดำ พราหมณ์พวกเดียวบริสุทธิ์ พวกอื่นนอกจากพราหมณ์หาบริสุทธิ์ไม่ พราหมณ์พวก
เดียวเป็นบุตรเกิดจากอูระ เกิดจากปากของพรหม มีกำเนิดมาจากพรหม พรหมเนรมิตขึ้น เป็น
ทายาทของพรหม ดังนี้เล่า ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมไม่รับรองด้วยคำของพวกเขา ชื่อนั้นเพราะเหตุ
ไร คุณวาทสวฤๅและภการทวาทะ เพราะว่า บรรดาวรรณะทั้งสี่เหล่านั้น ผู้ใดเป็นภิกษุสัน
นิชสนณะอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ได้วางภาระเสียแล้ว
อุทิศประโยชน์ของคนแล้ว สิ้นเครื่องเกาะเกี่ยวในภพแล้ว หลุดพ้นไปแล้ว เพราะรู้โดยชอบ
ผู้นั้นปรากฏว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลายโดยชอบธรรมแท้ มิได้ปรากฏโดยไม่ชอบธรรมเลย ด้วย
ว่า ธรรมเป็นของประเสริฐในหมู่มนุษย์ ทั้งในเวลาที่จะเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง คุณวาทสวฤๅ
และภการทวาทะ โดยบรรยายเช่นนี้แล เธอทั้งสองพึงทราบเถิดว่า ธรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐที่
สุดหมู่มนุษย์ทั้งในเวลาที่จะเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง

[๕๔] คุณวาทสวฤๅและภการทวาทะ พระเจ้าบิสเสนทิโกศล ทรงทราบแน่ชัดว่า
พระสมณโคดมผู้ยอดเยี่ยม ได้ทรงผนวชจากสาภยตระกูล ดังนี้ คุณวาทสวฤๅและภการทวาทะ ก็
พวกสาภยตระกูลยังต้องเป็นผู้โดยเสด็จพระเจ้าบิสเสนทิโกศลอยู่ทุก ๆ ขณะ และพวกเจ้าสาภยะ
ยังต้องทำการนอบน้อม กราบไหว้ ต้อนรับอัญชลีกรรม สามัญกรรม ในพระเจ้าบิสเสนทิโกศล
อยู่ คุณวาทสวฤๅและภการทวาทะ ด้วยประการดังที่กล่าวนี้แล พวกเจ้าสาภยยังต้องกระทำการ
นอบน้อม กราบไหว้ ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามัญกรรมอันใดอยู่ในพระเจ้าบิสเสนทิโกศล
แต่ถึงกระนั้น กิริยาที่นอบน้อม กราบไหว้ ต้อนรับ อัญชลีกรรม และสามัญกรรมอันนั้น
พระเจ้าบิสเสนทิโกศลก็ยังทรงกระทำอยู่ในลลภาค ด้วยทรงถือว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มีชาติ
ตระกูลสูง เรามัชาติต่ำกว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มีพระกำลัง เรามักำลังน้อยกว่า พระสมณ
โคดมเป็นผู้มีคุณน่าน่าเลื่อมใส เรามักุณน่าน่าเลื่อมใสน้อยกว่า พระสมณโคดมเป็นผู้สูงศักดิ์ เราเป็น
ผู้ต่ำศักดิ์กว่า ดังนี้ แต่ที่แท้ พระเจ้าบิสเสนทิโกศลทรงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไหว้
ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามัญกรรม ในตลภาคด้วยอาการอย่างนี้ คุณวาทสวฤๅและภการทวาทะ
โดยปริยายนี้แล เธอทั้งสองพึงทราบเถิดว่า ธรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ ทั้ง
ในเวลาที่จะเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง

ตอนว่าด้วยบุตรเกิดแต่พระอุระพระโอรุพระผู้มีพระภาค

[๕๕] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสต่อไปว่า ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เธอทั้งสองคนมีชาติต่างกัน มีชื่อก็เพี้ยนกัน มีโคตรก็แตกต่างกัน มีตระกูลก็ผิดกัน พวกทั้งเข้าเรือนเสีย มาบวชเป็นบรรพชิต เมื่อจะมีผู้ถามว่า ท่านทั้งสองนี้เป็นพวกไหน? เธอทั้งสองพึงตอบเขาว่า ข้าพเจ้าทั้งสองเป็นพวกพระสมณสากยบุตร ดังนี้เถิด. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ผู้ใดแล มีศรัทธาตั้งมั่นเกิดขึ้นแล้วแต่แรกแก้วคืออริยมรรค ประดิษฐานมั่นคง อันสมณพรหมมณิ เทวคามา พรหมหรือผู้หนึ่งผู้ใดในโลก ไม่พรากไปได้ ควรเรียกผู้นั้นว่า เป็นบุตรเกิดแต่พระอุระเกิดแต่พระโอรุของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เกิดแต่พระธรรม เป็นผู้ทพระธรรมเนรมิตขึ้น เป็นผู้รับมรดกพระธรรม ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะคำว่า ธรรมกาย ก็คือ ว่าพรหมกาย ก็คือ ว่าธรรมภูต ก็คือ ว่าพรหมภูต ก็คือ เป็นชื่อของตถาคต.

[๕๖] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะกาลยี่ดียวช้านานที่โลกนี้จะพินาศ. เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ โดยมาก เหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอาภัสสรพรหม. สัตว์เหล่านั้นได้สำเร็จทางใจ มีปัดเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายของตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลยี่ดียวช้านาน. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ มีสมัยบางครั้งบางคราว โดยระยะกาลยี่ดียวช้านาน ที่โลกนี้จะกลับเจริญ. เมื่อโลกกำลังเจริญอยู่ โดยมาก เหล่าสัตว์พากันจุติจากชั้นอาภัสสรพรหมลงมาเป็นอย่างนี้. และสัตว์นั้นได้สำเร็จทางใจ มีปัดเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลยี่ดียวช้านาน. ก็เหล่าสมัยนั้นจักวาลทั้งสนนแลเป็นน้ำทั้งนั้น มีดมนแลไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ กลางวันกลางคืนก็ยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกิ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลาย ถึงซึ่งอันนับเพียงว่า สัตว์เท่านั้น. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา โดยล่วงระยะกาลยี่ดียวช้านาน เกิดจวันดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไป ได้ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้นเหมือนนมสดที่บุคคลเคี้ยวให้งวด แล้วตั้งไว้ให้เย็นจับเป็นฝ้ายอยู่ข้างบนฉะนั้น จวันดินนั้นจึงพร้อมด้วยสี่ กลิ่น รส มีสีคล้ายเนยใสหรือเนยข้นอย่างใดฉะนั้น มีรสอร่อยจรรวมฝังเล็กอันหาโทษมิได้ฉะนั้น.

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ต่อมา มีสัตว์ผู้หนึ่งเป็นคนโลนพูดว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี้จักเป็นอะไร แล้วเขานำวช้อนจวันดินขึ้นลงลุ่มดู เมื่อเขาเอาวช้อนจวันดินขึ้นลงลุ่มดูอยู่

วันคืนได้ซาบซ่านไปแล้ว เขาจึงเกิดความอยากขึ้น. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ แม้สัตว์พวกอื่นก็พากันกระทำตามอย่างสัตว์นั้น เอนิวช้อนง้วนคืนขึ้นลงลิ้มดู เมื่อสัตว์เหล่านั้นพากันเอนิวช้อนง้วนคืนขึ้นลงลิ้มดูอยู่ วันคืนได้ซาบซ่านไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเกิดความอยากขึ้น ต่อมาสัตว์เหล่านั้นพยายามเพื่อจะบั้นง้วนคืนให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภค. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ในคราวที่พวกสัตว์พยายามเพื่อจะบั้นง้วนคืนให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคอยู่ รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นก็หายไป. เมื่อรัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นหายไป ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏ. เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏขึ้นแล้ว ดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ. เมื่อดวงดาวนักษัตรปรากฏแล้ว กลางคืนกลางวันที่ปรากฏ. เมื่อกกลางคืนและกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่งและกิ่งเดือนก็ปรากฏ. เมื่อเดือนหนึ่งและกิ่งเดือนปรากฏอยู่ ฤดูแล้งก็ปรากฏ. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล โลกนี้จึงได้กลับเจริญขึ้นมาอีก.

[๕๗] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมาสัตว์เหล่านั้นพากันบริโภคง้วนคืน รับประทานง้วนคืน มั่งง้วนคืนเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลช้านาน. ด้วยเหตุที่สัตว์เหล่านั้นมีวิเลินบริโภคง้วนคืนอยู่ รับประทานง้วนคืน มั่งง้วนคืนเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลช้านาน. สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งแรงกล้ำขุ่นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป. สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม. ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงามนั้นพากันดูหมิ่นสัตว์พวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณ ดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่า พวกเรา ดังนี้. เมื่อสัตว์ทั้งสองพวกนั้นเกิดมีอาการไว้วัดดูหมิ่นกันขึ้น เพราะฉะนั้นตัวปรากฏผิวพรรณเป็นบัจฉัย ง้วนคืนก็หายไป. เมื่อง้วนคืนหายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นพากันจับกลุ่ม ครั้นแล้ว ต่างก็บ่นถึงกันว่า รัสดีจวิง รัสดีจวิง ดังนี้. ถึงทุกวันนี้ก็เหมือนกัน คนเป็นอันมาก ได้ของที่มีรสดีอย่างใดอย่างหนึ่ง มักพูดกันอย่างนี้ว่า รสร้อยแท้ ๆ ดังนี้. พวกพราหมณ์ระลึกได้ถึงอักษระ^๑ ที่รู้กันว่า เป็นของดี เป็นของโบราณนั้นเท่านั้น แต่ไม่รู้ชัดถึงเนอความแห่งอักษระนั้นเลย.

ตอนว่าด้วยกระบิดินเป็นต้นเกิดขึ้น

[๕๘] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา เมื่อง้วนคืนของสัตว์เหล่านั้นหายไปแล้ว ก็เกิดมีกระบิดินขึ้น. กระบิดินนั้นปรากฏลักษณะคล้ายเห็ด. กระบิดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี่ กลิ่น

รส มีสีเหมือนเนยใส หรือเนยข้นอย่างใดละนั้น ได้มีรสอร่อยดูจรรวงฝงเล็กอันหาโทษมิได้ละนั้น. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์เหล่านั้นพยายามจะบริโภคระบิดิน สัตว์เหล่านั้น บริโภคระบิดินอยู่ รับประทานระบิดิน มีระบิดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลนาน. ดูกร วาเสฏฐะและภราทวาชะ โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคระบิดินอยู่ รับประทานระบิดิน มีระบิดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ ได้สันกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป. สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงาม พากันดูหมิ่นสัตว์พวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่าพวกเรา ดังนี้. เมื่อสัตว์ทั้งสอง พวกนั้น เกิดมีอาการไ้ตัวดูหมิ่นกันขึ้น เพราะทะนงตัวปรารถนาผิวพรรณเป็นปัจจัย ะบิดินก็ หายไป. เมื่อระบิดินหายไปแล้ว ก็เกิดมีเคโรดินขึ้น. เคโรดินนั้นปรากฏคล้ายผลมะพร้าว ที่เด็ยว. เคโรดินนั้น ถึงพร้อมด้วยสี รส กลิ่น มีสีคล้ายเนยใส หรือเนยข้นอย่างใดละนั้น ได้มีรสอร่อยดูจรรวงฝงเล็กอันหาโทษมิได้.

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้นนั้น สัตว์เหล่านั้นพยายามจะบริโภคเคโรดิน สัตว์เหล่านั้นบริโภคเคโรดินอยู่ รับประทานเคโรดิน มีเคโรดินเป็นอาหาร ดำรงมาได้สันกาล ช้านาน. โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคเคโรดินอยู่ รับประทานเคโรดิน มีเคโรดินเป็นอาหาร ดำรงมาได้สันกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันไป. สัตว์บางพวกมีผิวพรรณงาม สัตว์บางพวกมีผิวพรรณไม่งาม ในสัตว์ทั้งสองพวกนั้น สัตว์พวกที่มีผิวพรรณงาม พากันดูหมิ่นพวกที่มีผิวพรรณไม่งามว่า พวกเรามีผิวพรรณดีกว่าพวกท่าน พวกท่านมีผิวพรรณเลวกว่าพวกเรา ดังนี้. เมื่อสัตว์ทั้งสองพวกนั้น เกิดมีการไ้ตัวดูหมิ่นกัน เพราะทะนงตัวปรารถนาผิวพรรณเป็นปัจจัย เคโรดินก็หายไป. เมื่อเคโรดินหายไปแล้ว สัตว์เหล่านั้นก็พากันจับกลุ่ม ครั้นแล้วต่างก็บ่นถึงกันว่า เคโรดินได้เคยมีแก่พวกเราหนอ เด็ยวัน เคโรดินของพวกเราได้สูญหายเสียแล้วหนอ ดังนี้. ถึงทุกวันนี้ก็เหมือนกัน คนเป็นอันมาก พอถูกความระทมทุกข์ อย่างใดอย่างหนึ่งมากระทบก็บ่นกันอย่างนี้ว่า สิ่งของ ของเราทั้งหลาย ได้เคยมีแล้วหนอ แต่เด็ยวัน สิ่งของ ของเราทั้งหลายได้มาสูญหายเสียแล้วหนอ ดังนี้. พวก พราหมณ์ระลึกได้ถึงอักษรที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณนั้นเท่านั้น แต่ไม่รู้ชัดถึงเนฮความ แห่งอักษรนั้นเลย.

ตอนว่าด้วยปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

[๕๕] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นต่อมา เมื่อเครื่องดินของสัตว์เหล่านั้นหายไป แล้วก็เกิดมีข้าวสาละขึ้นเองในที่ที่ไม่ต้องไถ เป็นข้าวไม่มีว่า ไม่มีแกลบ ขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร. ตอนเห็นสัตว์เหล่านั้นนำเอาข้าวสาละชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเย็น ตอนเช้าข้าวสาละชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกึ่งออกจนแทนที่. ตอนเช้าเขาพากันไปนำเอาข้าวสาละใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเช้า ตอนเห็นข้าวสาละชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกึ่งจะออกจนแทนที่ ไม่ปรากฏว่าบกพร่องไปเลย. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้น พวกสัตว์บริโภคข้าวสาละที่เกิดขึ้นเองในที่ที่ไม่ต้องไถ พากันรับประทานข้าวสาละนั้น มีข้าวสาละนั้นเป็นอาหาร ดำรงมาได้สัณกาลช้านาน. ก็โดยประการที่สัตว์เหล่านั้นบริโภคข้าวสาละอันเกิดขึ้นเองอยู่ รับประทานข้าวสาละนั้น มีข้าวสาละนั้นเป็นอาหาร ดำรงมาได้สัณกาลช้านาน สัตว์เหล่านั้นจึงมีร่างกายแข็งแรงกล้าชนทุกที่ ทั้งผิวพรรณก็ปรากฏว่าแตกต่างกันออกไป สัตว์ก็มีเพศหญิงปรากฏ. และบุรุษก็มีเพศชาย ปรากฏ นัยว่าสัตว์ที่เพ่งดูบุรุษอยู่เสมอ และบุรุษที่เพ่งดูสัตว์อยู่เสมอ เมื่อคนทั้งสองเพศ ต่างก็เพ่งดูกันอยู่เสมอ ก็เกิดความกำหนัดขึ้น เกิดความเร่าร้อนขึ้นในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย เขาทั้งสองจึงเสพเมถุนธรรมกัน.

ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็โดยสมัยนั้นแล สัตว์พวกที่เห็นพวกก่อนเสพเมถุนธรรมกันอยู่ ย่อมไปรยฝุ่นใส่บ้าง ไปรยเถาใส่บ้าง โยนมูลโคใส่บ้าง พร้อมกับพูดว่า คนชาติชั่ว จงฉิบหาย คนชาติชั่ว จงฉิบหาย ดังนี้ แล้วพูดต่อไปว่า ก็ทำไม ชนชื่อว่าสัตว์ จึงทำแก่สัตว์เช่นนั้นเล่า. ข้อที่ว่ามานั้น จึงได้เป็นธรรมเนียมมาจนถึงทุกวันนี้. ในชนบทบางแห่ง คนทั้งหลาย ไปรยฝุ่นใส่บ้าง ไปรยเถาใส่บ้าง โยนมูลโคใส่บ้าง ในเมื่อเขาจะนำสัตว์ที่ประพฤติชั่วร้ายไปสู่ตะแลงแกง. พวกพราหมณ์มาระลឹกลึงอักษระที่รู้ว่าเป็นของดี อันเป็นของโบราณนั้น เท่านั้น แต่พวกเขาไม่รู้ชัดถึงเนื้อความแห่งอักษระนั้นเลย.

[๕๖] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็สมัยนั้น การไปรยฝุ่นใส่กันเป็นต้น นั้นแล สมมติกันว่าไม่เป็นธรรม มาบัดนี้ สมมติกันว่าเป็นธรรมขึ้น. ก็สมัยนั้น สัตว์พวกใด เสพเมถุนกัน สัตว์พวกนั้นเข้าบ้านหรือนิคมไม่ได้ สันสองเดือนบ้าง สามเดือนบ้าง. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เมื่อใดแล สัตว์ทั้งหลายพากันเสพอสังกรรมนั้นอยู่เสมอ เมื่อนั้น จึงพยายามสร้างเรือนกันขึ้น เพื่อเป็นที่กำบังอสังกรรมนั้น. ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งเกิดความเกียจคร้านขึ้น จึงได้มีความเห็นอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ เราช่างลำบากแสนกระไร ที่ต้องไปเก็บข้าวสาละมาทั้งในเวลาเย็นสำหรับอาหารเย็น ทั้งในเวลาเช้าสำหรับอาหารเช้า อย่างกระนั้นเลย เราควรไปเก็บเอาข้าว

สาละมาไว้เพื่อบริโภคน้ำทั้งเย็นทั้งเข้านคราเดียวเถิด. คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ต่อแต่นั้นมา สัตว์ผู้หนึ่งก็ไปเก็บเอาข้าวสาละมาไว้ เพื่อบริโภคน้ำทั้งเย็นทั้งเข้านคราเดียวกัน ฉะนั้นแล คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ครั้งนั้น สัตว์ผู้หนึ่งเข้าไปหาสัตว์ผู้หนึ่งแล้วชวนว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ มาเถิด เรจักไปเก็บข้าวสาละกัน. สัตว์ผู้หนึ่งตอบว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ ฉันทไปเก็บเอาข้าวสาละมาไว้เพื่อบริโภคน้ำทั้งเย็นทั้งเข้านคราเดียวแล้ว. ต่อมาสัตว์ผู้หนึ่งถือตามแบบอย่าง ของสัตว์ผู้หนึ่ง จึงไปเก็บเอาข้าวสาละมาไว้คราเดียว เพื่อสองวัน แล้วพูดว่า ได้ยินว่า เมื่ออย่างนี้ก็ดีเหมือนกัน ท่านผู้เจริญ. คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ต่อมาสัตว์อีกผู้หนึ่ง เข้าไปหาสัตว์ผู้หนึ่ง แล้วชวนว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ มาเถิด เรจักไปเก็บข้าวสาละกัน. สัตว์ผู้หนึ่งตอบว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ ฉันทไปเก็บเอาข้าวสาละมาไว้เพื่อบริโภคน้ำทั้งเย็นทั้งเข้านคราเดียวแล้ว.

คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่งถือตามแบบอย่างของสัตว์ผู้หนึ่ง จึงไปเก็บเอาข้าวสาละมาไว้คราเดียว เพื่อสามวัน แล้วพูดว่า เมื่ออย่างนี้ก็ดีเหมือนกัน ท่านผู้เจริญ. คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ต่อมาสัตว์อีกผู้หนึ่ง เข้าไปหาสัตว์ผู้หนึ่ง แล้วชวนว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ มาเถิด เรจักไปเก็บข้าวสาละกัน. สัตว์ผู้หนึ่งตอบว่า คุณรสัตว์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ไปเก็บข้าวสาละมาไว้คราเดียว เพื่อสามวันแล้ว. ครั้งนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่ง ถือตามแบบอย่างของสัตว์ผู้หนึ่ง จึงไปเก็บข้าวสาละมาไว้คราเดียว เพื่อแปดวัน แล้วพูดว่า เมื่ออย่างนี้ก็ดีเหมือนกัน ท่านผู้เจริญ. เมื่อใด สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นพยายามเก็บข้าวสาละสะสมไว้เพื่อบริโภคน้ำทั้งเย็นทั้งเข้านคราเดียวกันนั้น จึงกลายเป็นข้าวมีราห่อเมล็ดบ้าง มีเกล็ดหุ้มเมล็ดบ้าง ดันที่ถูกเกี่ยวแล้วก็ไม่กลับงอกแทน ปรากฏว่าขาดเป็นตอน ๆ (ตั้งแต่นั้นมา) จึงได้มีข้าวสาละเป็นกลุ่ม ๆ.

[๖๑] คุณรวาเสฏฐะและภการทวาชะ ในครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นพากันมาจับกลุ่ม ครั้นแล้วต่างก็มาปรับทุกข์กันว่า คุณรท่านผู้เจริญ เดียวนี้ เกิดมีธรรมทั้งหลายอันเลวทรามปรากฏขึ้นในสัตว์ทั้งหลายแล้ว. ด้วยว่า เมื่อก่อนพวกเราได้เป็นผู้สำเร็จทางใจ มีบิณฑบาตเป็นอาหาร มีรัศมีข้านออกจากกายตนเอง สัตว์จรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในวิมานนั้นสันกาลขี้ดขาวข้านาน. บางครั้งบางคราโดยระยะขี้ดขาวข้านาน เกิดวันดินลอยขึ้นบนน้ำ ทั่วไปแก่เราทุกคน วันดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส พวกเราทุกคนพยายามปั้นวันดินกระทำให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือทั้งสองเพื่อจะบริโภคน้ำ. เมื่อพวกเราทุกคน พยายามปั้นวันดินกระทำให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือทั้งสองเพื่อจะบริโภคน้ำอยู่ รัศมีกายก็หายไป. เมื่อรัศมีกายหายไปแล้ว ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ก็ปรากฏขึ้น. เมื่อดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ปรากฏขึ้นแล้ว ดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏขึ้น. เมื่อดวง

ความกัณฑ์ทั้งหลายปรากฏขึ้นแล้ว กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏขึ้น. เมื่อกลางคืนและกลางวันปรากฏขึ้นแล้ว เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏขึ้น. เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนปรากฏขึ้นแล้ว ฤดูและปีก็ปรากฏ.

พวกเราทุกคนบริโภควัณดินอยู่ รับประทานวันดิน มีวันดินเป็นอาหารดำรงชีพอยู่ ได้สันกาลช้านาน. เพราะมีกรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรา วันดินจึงหายไป. เมื่อวันดินหายไปแล้ว จึงมีกระบิดินปรากฏขึ้น. กระบิดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส. พวกเราทุกคนบริโภครบิดิน. เมื่อพวกเราทุกคนบริโภครบิดินนั้นอยู่ รับประทานกระบิดิน มีกระบิดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลช้านาน. เพราะมีกรรมทั้งหลายเป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรากระบิดินจึงหายไป. เมื่อกระบิดินหายไปแล้ว จึงมีเคว็อดินปรากฏขึ้น. เคว็อดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส. พวกเราทุกคนพยายามบริโภคเคว็อดิน. เมื่อพวกเราทุกคนบริโภคเคว็อดินนั้นอยู่ รับประทานเคว็อดิน มีเคว็อดินเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลช้านาน. เพราะมีกรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรา เคว็อดินจึงหายไป.

เมื่อเคว็อดินหายไปแล้ว จึงมีข้าวสาละปรากฏขึ้นเอง ในที่ไม่ต้องไถ เป็นข้าวที่ไม่มีมีรา ไม่มีแกลบขาวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร. ตอนเย็นพวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาละชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเย็น ตอนเช้าข้าวสาละชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งออกขึ้นแทนที่. ตอนเช้าพวกเราทุกคนไปนำเอาข้าวสาละชนิดใดมาเพื่อบริโภคในเวลาเช้า. ตอนเย็น ข้าวสาละชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกกิ่งออกขึ้นแทนที่ ไม่ปรากฏว่าบกพร่องไปเลย. เมื่อพวกเราทุกคนบริโภคข้าวสาละซึ่งเกิดขึ้นเองในที่ไม่ต้องไถอยู่ รับประทานข้าวสาละนั้น มีข้าวสาละนั้นเป็นอาหาร ดำรงอยู่ได้สันกาลช้านาน. เพราะมีกรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลชั่วช้าปรากฏขึ้นแก่พวกเรา ข้าวสาละนั้นจึงกลายเป็นข้าวมีราหุ้มเมล็ดบ้าง มีแกลบห่อเมล็ดไว้บ้าง แม้นต้นที่เกี่ยวแล้วก็ไม่งอกขึ้นแทนที่ ปรากฏว่าขาดเป็นตอน ๆ จึงได้มีข้าวสาละเป็นกลุ่ม ๆ. อย่างกระนั้นเลย พวกเราควรวมาแบ่งข้าวสาละและบักขันเขตแดนกันเสียเถิด. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นแล้ว สัตว์ทั้งหลายจึงแบ่งข้าวสาละบักขันเขตแดนกัน.

[๖๒] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์ผู้หนึ่งเป็นคนโลก สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค. สัตว์ทั้งหลายจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้น ครั้นแล้ว ได้ตักเตือนอย่างนั้นว่า แน่ะสัตว์ผู้เจริญ ก็ท่านกระทำกรรมชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของตนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้ให้กรรมชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์ผู้นั้นแล รับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว แม้ครั้งที่ ๒

แม้ครั้งที่ ๓ สัตว์นั้นสงวนส่วนของคนไว้ ไปเก็บเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค. สัตว์เหล่านั้นจึงช่วยกันจับสัตว์ผู้นั้น ครั้นแล้ว ได้ตักเตือนว่า แนะ สัตว์ผู้เจริญ ท่านทำกรรมอันชั่วช้านัก ที่สงวนส่วนของคนไว้ ไปเอาส่วนที่เขาไม่ได้ให้มาบริโภค ท่านอย่าได้กระทำการอันชั่วช้าเห็นปานนี้อีกเลย. สัตว์พวกหนึ่งประหารด้วยฝ่ามือ พวกหนึ่งประหารด้วยก้อนดิน พวกหนึ่งประหารด้วยท่อนไม้. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็นัยเพราะมีเหตุเช่นนั้นเป็นต้นมา การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จึงปรากฏ การคิดเคียนจึงปรากฏ การกล่าวเท็จจึงปรากฏ การถือท่อนไม้จึงปรากฏ. ครั้นนั้นแล พวกสัตว์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมกัน ครั้นแล้ว ต่างก็ปรึกษากันว่า พ่อเอ๋ย ก็การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การคิดเคียนจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือท่อนไม้จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่านี้เกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย. อย่ากระนั้นเลย พวกเราจักสมมติสัตว์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ ให้เป็นผู้คิดเคียนผู้ที่ควรคิดเคียนได้โดยชอบ ให้เป็นผู้จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ. ส่วนพวกเราจักแบ่งส่วนข้าวสาละให้แก่ผู้นั้น ดังนี้. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นพากันเข้าไปหาสัตว์ที่สวยงามกว่า นำดูน่าชมกว่า นำเลื่อมใสกว่า และนำเกรงขามมากกว่า สัตว์ทุกคน แล้วจึงแจ้งเรื่องนั้นว่า ข้าแต่สัตว์ผู้เจริญ มาเกิดพ่อ ขอพ่อจงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ จงคิดเคียนผู้ที่ควรคิดเคียนได้โดยชอบ จงจับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบเถิด. ส่วนพวกข้าพเจ้าจักแบ่งส่วนข้าวสาละให้แก่พ่อ. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ สัตว์ผู้นั้นแลรับคำของสัตว์เหล่านั้นแล้ว จึงว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าวได้โดยชอบ คิดเคียนผู้ที่ควรคิดเคียนได้โดยชอบ จับไล่ผู้ที่ควรจับไล่ได้โดยชอบ. ส่วนสัตว์เหล่านั้นแบ่งส่วนข้าวสาละให้แก่สัตว์ที่เป็นหัวหน้านั้น.

ว่าด้วยต้นเหตุเกิดอักษระว่ามหาชนกษัตริย์ราชา

[๖๓] ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติ ดังนี้แล อักษระว่า มหาชนสมมติ จึงอุปคตินเป็นอันดับแรก. เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้า เป็นใหญ่ยิ่งแห่งเขตทั้งหลาย ดังนี้แล อักษระว่า กษัตริย์ กษัตริย์ จึงอุปคตินเป็นอันดับที่สอง. เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้ายังชนเหล่านั้นให้สุขใจได้โดยธรรม ดังนี้แล อักษระว่า ราชา ราชา จึงอุปคตินเป็นอันดับที่สาม. ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยประการดังนี้ การบังเกิดขึ้นแห่งพวกกษัตริย์นั้น มีชนได้ เพราะอักษระที่รู้จักกันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณอย่างนั้นแล เรื่องของสัตว์เหล่านั้น จะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น ไม่ใช่

นอกไปจากกรรม. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ความจริง ธรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุด
ในประชุมชนทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง.

[๖๔] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ครั้งนั้นแล สัตว์บางจำพวกได้มีความคิดขึ้น
อย่างนี้ว่า พ่อเอ๋ย การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้จักปรากฏ การคิดเขียนจักปรากฏ การกล่าว
เท็จจักปรากฏ การถือท่อนไม้จักปรากฏ การจับไล่จักปรากฏ ในเพราะบาปกรรมเหล่านี้ บาปกรรม
เหล่านั้นเกิดปรากฏแล้วในสัตว์ทั้งหลาย. อย่างกระนั้นเลย พวกเราควรไปลอยอกุศลกรรมที่ชั่ว
ช้ากันเถิด. สัตว์เหล่านั้นพากันลอยอกุศลกรรมที่ชั่วช้าแล้ว. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ
เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นพากันลอยอกุศลกรรม ที่ชั่วช้าอยู่ ดังนี้แล อีกพระว่า พวกพราหมณ์ ๆ
จึงอุปถัมภ์เป็นอันดับแรก. พราหมณ์เหล่านั้น พากันสร้างกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ใน
ราวป่า เพ่งอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้. พวกเขาไม่มีการหุงต้ม และไม่มีการค้าขาย
เวลาเย็นเวลาเช้า ก็พากันเที่ยวแสวงหาอาหาร ตามคามนิคมและราชธานี เพื่อบริโภคในเวลาเย็น
เวลาเช้า. เขาเหล่านั้นครั้งได้อาหารแล้วจึงพากันกลับไปเพ่งอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วย
ใบไม้ในราวป่าอีก. คนทั้งหลายเห็นพฤติกรรมของพวกพราหมณ์นั้นแล้วพากันพูดอย่างนี้ว่า
พ่อเอ๋ย สัตว์พวกนี้แล พากันมาสร้างกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่า แล้วเพ่งอยู่ใน
กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ ไม่มีการหุงต้ม ไม่มีการค้าขาย เวลาเย็น เวลาเช้า ก็พากันเที่ยว
แสวงหาอาหารตามคามนิคมและราชธานี เพื่อบริโภคในเวลาเย็นเวลาเช้า. เขาเหล่านั้นครั้งได้อาหาร
แล้ว จึงพากันกลับไปเพ่งอยู่ในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่าอีก.

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ เพราะเหตุนี้แล อีกพระว่า พวกเจริฎฎาน พวกเจริฎฎาน
ดังนี้ จึงอุปถัมภ์เป็นอันดับที่สอง. บรรดาสัตว์เหล่านั้นแล สัตว์บางพวกเมื่อไม่อาจสำเร็จ
ฉานได้ ก็กระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ในราวป่า จึงเที่ยวไปยังคามและนิคมที่ไกลเคียงแล้ว
ก็จัดทำพระคัมภีร์มาอยู่. คนทั้งหลายเห็นพฤติกรรมของพวกพราหมณ์นั้นแล้ว จึงพูด
อย่างนี้ว่า พ่อเอ๋ย ก็สัตว์เหล่านั้นไม่อาจสำเร็จฉานในกระท่อมซึ่งมุงและบังด้วยใบไม้ ทวาชะ
ในราวป่า เที่ยวไปยังบ้านและนิคมที่ไกลเคียง จัดทำพระคัมภีร์ไปอยู่. ดูกรวาเสฏฐะและภรา
ทวาชะ พวกชนเหล่านั้นไม่เพ่งอยู่ บัดนี้ พวกชนเหล่านั้นไม่เพ่งอยู่ ดังนี้แล อีกพระว่า
อชฌายิกา อชฌายิกา จึงอุปถัมภ์เป็นอันดับที่สาม. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ก็สมัยนั้น
การทรงจำ การสอน การบอกมนต์ ถูกสมมติว่าแล้ว มาในบัดนี้ สมมติว่าประเสริฐ ด้วยประการ

ดังกล่าวมานี้แล การอุปคัมภ์แห่งพวกพรหมณ์นั้นมิช้นได้ เพราะอภิญญาที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณ อย่างนี้แล. เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น มิใช่หนีออกไปจากกรรม. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ความจริงกรรมเท่านั้นเป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง.

ว่าด้วยการเกิดขึ้นแห่งแพศย์

[๖๕] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ บรรดาสัตว์เหล่านั้นแล สัตว์บางจำพวกยึดมั่นเมถุนธรรม แล้วประกอบกิจการงานเป็นแผนก ๆ. เพราะเหตุที่สัตว์เหล่านั้นยึดมั่นเมถุนธรรม แล้วประกอบกิจการงานเป็นแผนก ๆ นั้นแล อภิญญาว่า เวสสา เวสสา ดังนี้ จึงอุปคัมภ์. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้ การอุปคัมภ์แห่งพวกแพศย์นั้นมิช้นได้ เพราะอภิญญาที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณ อย่างนี้แล. เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น มิใช่หนีออกไปจากกรรม ฯลฯ. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ด้วยประการดังที่กล่าวมานี้แล การอุปคัมภ์แห่งพวกสุทรนั้นมิช้นได้เพราะอภิญญาที่รู้กันว่าเป็นของดี เป็นของโบราณ อย่างนี้แล. เรื่องของสัตว์เหล่านั้นจะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น มิใช่หนีออกไปจากกรรม. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ ความจริง กรรมเท่านั้น เป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง.

[๖๖] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ มีสมมัยอยู่ ที่กษัตริย์บ้าง พรหมณ์บ้าง แพศย์บ้าง สุทรบ้าง คำนิพนธ์ของคณ จึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ด้วยประสงค์ว่า เราจักเป็นสมณะ. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ พวกสมณะจะเกิดขึ้นได้ จากวาระทั้งสี่ นั้นแล. เรื่องของสัตว์เหล่านั้น จะต่างกันหรือเหมือนกัน จะไม่ต่างกันหรือไม่เหมือนกัน ก็ด้วยกรรมเท่านั้น มิใช่หนีออกไปจากกรรม. ความจริง กรรมเท่านั้น เป็นของประเสริฐสุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง.

[๖๗] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ กษัตริย์ก็ดี... พรหมณ์ก็ดี... แพศย์ก็ดี... สุทรก็ดี สมณะก็ดี... ประพฤติกายทุจริต วิจทุจริต มโนทุจริต เป็นมิจฉาทัญญี ชัดถ้อการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทัญญี เพราะชัดถ้อการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทัญญีเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตาเพราะกายแตก ข้อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ทั้งสิ้น.

[๒๔] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ กษัตริย์กัถ... พราหมณ์กัถ... แพศย์กัถ... ศูทรกัถ... สมณะกัถ... ประพศิกายสุจวิต วจีสุจวิต มโนสุจวิต เป็นสัมมาทิฏฐิยัตถิการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เพราะยัตถิการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

[๒๕] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ กษัตริย์กัถ... พราหมณ์กัถ... แพศย์กัถ... ศูทรกัถ... สมณะกัถ มีปรกติกระทำกรรมทั้งสอง [คือสุจวิตและทวจวิต] ด้วยกาย มีปรกติกระทำกรรมทั้งสองด้วยวาจา มีปรกติกระทำกรรมทั้งสองด้วยใจ มีความเห็นปนกัน ยัตถิการกระทำด้วยอำนาจความเห็นปนกัน เพราะยัตถิการกระทำด้วยอำนาจความเห็นปนกันเป็นเหตุ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเสวยสุขบ้าง ทุกข์บ้าง.

[๒๖] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ กษัตริย์กัถ... พราหมณ์กัถ... แพศย์กัถ... ศูทรกัถ... สำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ อาศัยการเจริญโพธิบักขิยธรรมทั้ง ๓๗ แล้ว ย่อมปรินิพพานในปัจจุบัณันท์เดยว.

[๒๗] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ ก็บรรดาวรรณะทั้งสี่นี้ วรณะใดเป็นภิกษุ สิ้นอาสวะแล้ว มีพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ววางภาระเสียได้แล้ว ลุถึงประโยชน์ของคนแล้ว หมดเครื่องเกาะเกี่ยวในภพแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ วรณะนั้นปรากฏว่าเป็นผู้เลิศกว่าคนทั้งหลาย โดยธรรมแท้จริง มิใช่หนีออกไปจากธรรมเลย. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ ความจริง ธรรมเท่านั้น เป็นของประเสริฐที่สุดในประชุมชน ทั้งในเวลาทีเห็นอยู่ ทั้งในเวลาภายหลัง.

ว่าด้วยวิพสาและจรณะประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์

[๒๘] ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ แม้สังกุมารพหม ก็ได้ภยิตคาลาไว้ว่า กษัตริย์เป็นประเสริฐที่สุด ในหมู่ชนผู้รังเกียจ ด้วยโคตร. ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์.

ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ ก็กาลานี้ สังกุมารพหมขับถูก ไม่ผิด ภยิตไว้ถูก ไม่ผิด ประกอบด้วยประโยชน์ มิใช่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เราเห็นด้วย. ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาระ ถึงเราก็กกล่าวอย่างนี้ว่า

๖๘] อัครัญญสูตร ว่าด้วยวิชาและจรรยาประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ๑๕

กษัตริย์เป็นประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์
ด้วยโคตร. ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา
เป็นประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์.

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์แล้ว. วาเสฏฐะและภราทวาระ ยินดีชื่นชมพระภยิต
ของพระผู้มีพระภาคแล้วแล.

จบ อัครัญญสูตร ที่ ๕
